

PIONIRSKO DJELO DR. IVANE
RADAČIĆ O SEKSUALNOM NASILJU
U DRUŠTVU

ZLOČINI KAZNA:

SILOVANJE U HRVATSKOJ

Maloljetna prognanica
očajnički se braneći

udarala je biljarskim štapom i
gađala pepeljarom menadžera
kluba, a sudac je hladno

izgovorio: **NIJE KRIV!**

Mislio je da ga izaziva. Spolni
odnos bio je dobrovoljan

Piše
Kristina
Turčin

ene žele biti seksualno posjedovane. Muškarac je taj koji inicira seks, a žene ga pasivno prihvaćaju i, bez obzira na okolnosti, uživaju u tome da ih muškarac posjeduje. Ali nakon toga žele romantične odnose. Ako do njih, pak, ne dođe, žene to ne mogu podnijeti. Kako bi se osvetile i kako bi opravdale svoje ponašanje, one partnere lažno prijavljuju. Tvrdi da su ih silovali. A to je općenito teško moguće: svaka odrasla, zdrava žena može se oduprijeti silovatelju. Glavni su to mitovi o silovanju te razlikama u ženskoj i muškoj seksualnosti koji su još uvijek duboko uvriježeni u društvu, ali i među stručnjacima kojima je posao bez predrasuda i stereotipa utvrditi istinu, kazniti počinitelja i zaštititi žrtvu - među policajcima, državnim odvjetnicima i sucima. Zaključci su to istraživanja dr. Ivane Radačić objavljenih u knjizi "Seksualno nasilje: mitovi, stereotipi i pravni sustav".

Dr. Ivana Radačić, znanstvena suradnica s Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, proučila je sve sudske spise u pravomoćno okončanim slučajevima silovanja na četiri najveća hrvatska županijska suda - zagrebačkom, splitskom, riječkom i osječkom - suđenim u razdoblju od početka 2008. do 30. lipnja 2012. godine. Analizirala je poimanje silovanja, posebno intenzitet sile i otpora koje pojedini suci zahtijevaju da bi djelo okvalificirali kao silovanje, način ispitivanja žrtava i vrednovanje dokaza u sudskom postupku, odmjeravanja kazni te stavove sudaca, odvjetnika i sudskih vještaka. Zaključila je da je sudska praksa nekonzistentna, te da položaj žrtve i krajnji ishod bitno ovise o tome tko je sudac koji vodi postupak.

1

Što se dogodilo:

Maloljetna prognanica u teškoj obiteljskoj situaciji došla je kasno navečer u klub kako bi od poznanika uzela cigaretu. Poznanici su otišli, a ona se našla sama s menadžerom kluba. On je, prema optužnici: "...najprije spriječio njezin pokušaj izlaska iz prostori- je, uz riječi da hoće seks, pa, kad je ona to odbila i pružila fizički otpor udarivši ga biljarskim štapom

Sila može biti doživljena kao način izvedbe spolnog čina. Nije bilo ozljeda na oštećeničinom tijelu, uključujući vaginu, što sud smatra neživotnim i nelogičnim... Oštećenica nije ništa o tome rekla ni suprugu ni sinu

Ivana Radačić

autorica knjige

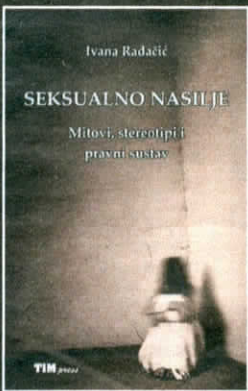
Postoji mit prema kojem silovatelji napadaju nepoznate žrtve. U slučajevima koje sam obrađivala pokazuje da su se silovatelji i žrtva poznavali u 80 posto slučajeva

Siniša Pleše

sudac

U slučaju silovanja ne smatram da je sila samo premlaćivanje žrtve. Sila je i zadiranje u slobodu njezina odlučivanja. Presude koje sam donio potvrdio je i Vrhovni sud

BEZ ŠKOLE
Optužena je prekinula školovanje što ukazuje na njen problematičan karakter

te pokušavajući ga udariti pepeljarom, iskoristivši svoju veliku fizičku premoć, njezin otpor u potpunosti slomio, dograbio je i prenio u drugu prostoriju, bacio na jogi te unatoč daljnjim otporima, pri čemu ga je grebala noktima, nad njom izvršio potpuni spolni odnos, a potom, kako bi je pustio iz prostorije, prinudio je na oralno zadovoljavanje." Oboje su zadobili tjelesne ozljede koje su medicinski dokumentirane.

Sud je zaključio: Optužena je prekinula školovanje, što ukazuje na njezin problematičan karakter. Iako maloljetna, dobrovoljno je došla u noćni klub u sitne noćne sate, plesala je s optuženikom i svidala joj se atmosfera. Utvrđeno je da je odbila optuženikov prijedlog za spolni odnos, ali sila koju je primijenio optuženik da bi ga ostvario nije bila dovoljno intenzivna da slomi otpor oštećenice, jer bi u suprotnom ostalo više tragova na tijelu oštećene. Sud smatra da njezin

otpor u vidu udarca optuženika biljarskim štapom nije bio dovoljno jak. Što se tiče njezinog bježanja oko biljarskog stola, Sud smatra kako je očito da to pijani optuženik shvaća kao izazivanje, jer bi tako to shvatio svaki, pogotovo pijani, čovjek. Primjene relevantne sile nije bilo jer su sve radnje otpora kroz nanošenje ozljeda nastale prije samog spolnog odnosa. Oštećena u vanjskoj manifestaciji otpora nije ustrajala upravo u onom odlučujućem trenutku kada se našla u sobi s optuženikom, čak ako taj odnos i nije htjela. Uz to, optuženi je prekinuo odnos kad mu je oštećena rekla da ima puno menstrualne krvi, a tako se ne ponaša osoba koja siluje. Nakon spornog spolnog odnosa, oštećenica je prema procjeni suda izgledala normalno, a ni roditeljima nije odmah rekla što se dogodilo. Sud zaključuje da je prijavila silovanje zbog straha od reakcije roditelja te zbog toga što je bila ljuta na optuženog jer se ponašao kao da se ništa

nije dogodilo kad su se uskoro sreli. Hladno ponašanje optuženika govorilo je za sud u prilog tome da je on njihov spolni odnos smatrao dobrovoljnim. Sve to Sud upućuje na zaključak da je optuženi bio u zabludi o biću kaznenog djela, što isključuje namjeru, a time krivnju.

Epilog: Počinitelj je oslobođen prvostupanskim presudom. Presuda je nakon žalbe ukinuta, suđenje je ponovljeno, a kasnije i obnovljeno. Postupak je ukupno trajao 12 godina. Konačnom presudom počinitelj je kažnjen kaznom zatvora od tri godine.

- Postoji mit o pravom silovanju prema kojem je silovanje fizički napad nepoznate osobe na javnom mjestu na "čednu" žrtvu koja se svim silama odupire, a nakon silovanja vidno je uznemirena i odmah prijavljuje djelo policiji, koji je prisutan i u našoj sudskoj praksi. Međutim, većina slučajeva koje sam obrađivala ne može se svrstati u

PAŽNJA
Optuženi je mislio da ne radi ništa protiv njene volje jer mu je dopustila da prenoći odjevena samo u pidžamu

taj scenarij: 80% žrtvi i počinitelja u mojem uzorku se poznaju. U sudskoj praksi nejasno je što se smatra silom i koliko intenzivna treba biti, često se traži intenzivan, jasan i trajan fizički otpor, a česta su i pitanja žrtvi o njezinom seksualnom ponašanju, odnosno procjene njezine "moralnosti" - kaže dr. Radačić.

2

Što se dogodilo: Oštećeničin sin došao je kasno u noći kući s prijateljem. Obojica su bili pijani. Majka ih je primila u kuću te pristala da sinov prijatelj ostane prespavati kako ne bi pijan vozio kući. Nakon što je sin zaspao, optuženi je, kako se navodi u optužnici: "...u trenutku kad se oštećena nalazila blizu spavaće sobe snažno ju je kroz otvorena vrata gurnuo u sobu, zaključavši vrata, rukama je uhvatio oko struka, te bacio na krevet, legavši na nju, te, unatoč njezinu nastojanju da se odguranjem oslobodi i ustrašenom vikanju, pridržao njezine ruke svojima

pa joj u cilju ušutkavanja stavljao ruke na usta te joj skinuo pidžamu i gaćice te nad njom obavio potpuni spolni odnos, stavljajući pritom svoje spolovilo i u njena usta".

Sud je zaključio: Optuženi je time što je oštećenu uhvatio za ruku, povukao je u sobu i zaključao vrata pri ulasku objektivno primijenio silu slabijeg intenziteta. S obzirom na slab intenzitet te sile, Sud je postavio pitanje njezine svijesti da čini nešto suprotno volji oštećenice, posebno imajući u vidu gotovo intimnu situaciju koja je prethodila, zajedničko gledanje TV-a i razgovor u noćnim satima, pažnju i brigu koju je oštećenica pokazala prema optuženiku time što mu dopušta prenoći odjevena samo u pidžamu. Stoga Sud prihvaća optuženikov iskaz da je vjerovao da je oštećena dobrovoljno sudjelovala u spolnom odnosu, unatoč verbalnom opiranjima i primjeni sile. Verbalno opiranje nije nužno nedvosmislen izraz njezine volje. Sila može biti doživljena kao način izvedbe spolnog čina, a ušutkavanje oštećene i pokrivljanje dlanom njezinih usta upozorenje da bude

LJUTNJA
Prijavila je optuženog jer se ponašao kao da se ništa nije dogodilo kad su se uskoro sreli

tiša kako ne bi probudili njezina sina. Nije bilo ozljeda na oštećenom tijelu, uključujući vaginu, što Sud smatra neživotnim i nelo-gičnim. Neživotnim i nelo-gičnim smatra i činjenicu da sljedećeg jutra oštećeni-ca nije ništa o tome rekla ni suprugu ni sinu.

Epilog:
Počinitelj je pravomoćno oslobođen.

U promatranom razdoblju donesene su ukupno 64 pre-sude za silovanje ili pokušaj silovanja. Oštećene su u 96 posto slučajeva bile žene: u svim slučajevima optuženici su bili muškarci. U većini slu-

čajeva na prvostupanjske su presude uložene žalbe. U de- vet slučajeva optuženici su oslobođeni, a u šest slučajeva državna su odvjetništva odu- stala od daljnjeg progona. Po- stupci su trajali od četiri do 150 mjeseci. Kazne su se kre- tale od devet mjeseci uvje- tno, do 12 godina zatvora, s koliko je kažnjen suprug ko- ji je ženu prvo natjerao na spolni odnos sa psima, a na- kon toga s trećom osobom. Prosječna je kazna iznosila 3,6 godina zatvora, a mini- malna kazna za silovanje iznosila je, prema tada važe- ćem zakonu, tri godine. Pre- ma novom Kaznenom zako- nu, minimalna je kazna - je- dna godina.

3

Što se dogodilo:

Izvanbračni partner došao je rano ujutro u stan ošte- ćene, s nožem, prijeteci da će ubiti i nju i djecu, držeći joj nož pod grlom te joj nji- me izrezao spavaćicu. Pre- ma optužnici, nekoliko sati kasnije došao je ponovno te joj: "...ponovno prijetio no- žem, odveo je u sobu, pole- gao na krevet, nož zapi- knuo u pod pored kreveta, skinuo je te, unatoč tome što je govorila "nemoj, nije mi do toga" s njom imao spolni odnosaj."

Sud je zaključio:

U ovom slučaju Sud ne pro- nalazi da je utvrđena takva sila da bi oštećena ostala u takvom strahu zbog koje bi izostao otpor. Situacija koja je prethodila odnosu izoli- rani je događaj. Prijetnje i rezanje spavaćice tijekom prvog dolaska zbog protoka vremena nisu relevantne, a zapikivanje noža u pod ne- posredno prije spolnog odnošaja nema karakter si- le. To se može smatrati optuženikovom mačisti- čkom pobudom. Uz to, oštećena nije pružala do- statan aktivni otpor jer se, nakon što ju je optuženi počeo ljubiti i grliti, "pusti- la", a odnos je, kako je utvr- đeno, trajao 20 minuta do pola sata. Ovaj Sud smatra da se u takvim okolnostima nije moglo raditi o nedo- brovoljnom odnosu.

Epilog:

Počinitelj je oslobođen pr- vostupanjskom presudom. Vrhovni je sud vratio slučaj na ponovno postupanje. U ponovljenom suđenju žrtva je odustala od svjedočenja, a optuženik je oslobođen. Postupak je trajao 4 godine.

- U analiziranom razdoblju od četiri i pol godine okončan je mali broj predmeta, što os- im na dugotrajnost postup- ka, ukazuje i na to da većina žrtava još uvijek ne prijavlju- je ono što im se dogodilo - ka-

PROŠLOST

Sud smatra da je važno što se oštećena bavila prostitucijom. Činjenica da je optuženi već osuđen zbog silovanja nije uzeta u obzir

STRAH

U ovom slučaju Sud ne pronalazi da je utvrđena takva sila da bi oštećena ostala u takvom strahu zbog kojeg bi izostao otpor

že dr. Radačić.

S obzirom na sudsku pra- ksu i odnos prema žrtvama, kaže psihologinja dr. Maja Ma- mula iz Ženske sobe - Centra za seksualna prava, koja godi- nama radi sa žrtvama seksu- alnog nasilje, žrtve ni ne tjera da krenu u postupak.

- Često nam institucije to zamjeraju. No mi naprosto ne možemo odgovorno nagova- rati žrtvu na to kad znamo što je čeka. Prvo, nama se žene najčešće obrate šest mjeseci do godinu dana nakon silova- nja. Počinitelji su najčešće po- znate osobe, žene osjećaju strah i sram. Zato, kad silova- nje počne, u nekom se trenu- tku puste i samo čekaju da prođe. Sud će to kasnije okara- kterizirati kao naknadni pri- stanak. Nakon toga, žele sve zaboraviti. Ali obično im ne ide. Kad shvate da je trauma prejaka i da se ne mogu nosi- ti s njom, jave se nama. A mi znamo da će im sud uzeti kao otegotnu okolnost to što nisu nasilje prijavile istog trena - objašnjava dr. Mamula.

Suđenje će, kaže, trajati pet godina, o žrtvi neće nitko bri- nuti, sumnjičit će je da je sa- ma dovela do svega, ispitivat će je zašto, primjerice, nije pružila žesći otpor ili vikala.

4

Što se dogodilo:

Trojicu muškaraca teretilo se da su zatekli u kvartu djevojku pod utjecajem al- kohola te je pozvali na tu- lum. Dolaskom u stan, u optužnici se navodi da su je tukli i prisilili na višestruke spolne odnose. Djevojka je zadobila broj- ne oguljotine i ozljede na- stale udarcima šaka i obu- venih nogu. Tvrdila je da je plakala i vrištala cijelo vrijeme te se branila koli- ko je mogla - utvrđeno je da su i optuženi zadobili ozljede. Nakon višesatne torture, gola je ispuzala iz stana, s odjećom u ruka-

ma, i zatražila pomoć od susjede, koja je nazvala policiju.

Sud je zaključio:

U središtu sudskog postu- pka bilo je ocjenjivanje žr- tvinog ponašanja i karakte- ra, odnosno navodno pro- miskuitetno ponašanje žr- tve. Optuženikov branitelj je tvrdio da je djevojka ra- nije prekršajno osuđivana za prostituciju. Sud je sma- trao to relevantnim doka- zom. Sud je to ocijenio va- žnim jer to "upućuje na njezinu nemoralnost". Sud je zaključio da su seksualni odnosi bili dobrovoljni, da su ozljede na njoj i "partne- rima" učinjene u seksual- nom zanosu te da je to u skladu s njezinim uobičaje- nim seksualnim po- našanjem. U presudi nije ni spomenuto da je jedan od optuženih već osuđen zbog istovrsnog kaznenog djela (silovanja).

Epilog:

Sud je prvostupanjskom odlukom oslobodio sve optuženike. Vrhovni je sud u ovom slučaju tri puta vraćao slučaj na ponovno suđenje. Dvojica od trojice optuženika na kraju su osu- đeni, svaki na dvije godine zatvora. Postupak je trajao osam godina.

- U velikom broju slučajeva prisutni su mitovi o silovanju i rodni stereotipi, u nekima su optuženi oslobođeni zbog "ne- dostatne" sile ili otpora i kad je sud smatrao da je odnos bio nedobrovoljan, ali ima i pozi- tivnih primjera - kaže dr. Ra- dačić.

Takav su primjer presude zagrebačkog suca Siniše Plešea: u skladu su s postula- tima ljudskih prava, donošene uz maksimalnu zaštitu digni- teta žrtve i uz potpuno jasno određenje da "ne znači ne". Prema njegovim presudama, fizička sila i fizički otpor nisu nužni za osudu. Ne dozvolja- va ocjenjivanje "moralnosti" žrtve, a u jednom je slučaju al- koholiziranost žrtve smatrao otegotnom okolnošću za poči- nitelja: u većini slučajeva to je olakotna okolnost.

U sklopu ostalih presuda, njegove presude izgledaju go- tovo revolucionarno: osudio je mladića koji je od ranije po- znavao žrtvu, s kojom se je- dnom ranije ljubio i koja je, pripita, došla u njegov stan. Tamo su zajedno nastavili pi- ti. Nakon nekog vremena, on je od nje zatražio seks, što je ona odbila. On nije odustao - svladao ju je i silovao. Sudac nije dozvolio argument obra- ne da je oštećena sama pridoni- jela kaznenom djelu svojim ponašanjem te je zaključio da "seksualna sloboda osobe za- služuje zaštitu bez obzira na okolnosti".

- Ja sudim tako. U slučaju silovanja ne smatram da je si- la samo premlaćivanje žrtve, to je i zadiranje u slobodu nje- zina odlučivanja.

Presude koje su navedene potvrdio je i Vrhovni sud - ka- že sudac Siniša Pleše, predsje- dnik Kaznenog odjela I. stu- pnja i predsjednik Uskočkog odjela Županijskog suda u Za- grebu.

Rezanje spavaćice nije relevantno, a zapikavanje noža u pod neposredno prije spolnog odnošaja nema karakter sile... **To se može smatrati** njegovom mačističkom pobudom